

Inledning

”Danmarks landslag strejkar inför VM-kvalet” berättar Aftonbladet den 11 september 2017 och fortsätter: ”...någon samling blev det inte. Landslaget och det danska fotbollsförbundet kan inte enas om ett nytt spelaravtal och spelarna väljer nu att strejka i väntan på en överenskommelse.” Journalisten citerar sedan den danska fotbollsspelaren Line Røddik: ”Det är en så irriterande situation som DBU (danska fotbollsförbundet red. anm.) har skapat. Vi vill jättegärna spela matcherna efter EM, men det måste självklart finnas ett nytt kollektivavtal på plats...”

Konflikten handlade om att laget sedan 2016 försökt få ihop ett avtal som skulle ge fotbollsspelarna bättre villkor. I november samma år enades parterna om ett avtal som innebar ökade investeringar och stipendier. Det är inte bara i Danmark som kvinnors villkor inom fotbollen diskuterats och strejker genomförts. Även i USA och Australien har aktioner genomförts. I andra länder har spelarna hotat med att strejka.

I det här kapitlet ska idrottens organisation och ledarskap, liksom regleringar och ekonomiska villkor analyseras ur ett genusperspektiv och de villkor som råder för män och kvinnor inom idrotten ska presenteras. Lite kort går det att säga att kvinnor och flickor på många sätt och sedan länge inte haft tillträde till idrotten på samma sätt som män och pojkar. Det handlar om det faktiska idrottandet och inte minst reglerna kring kvinnors och mäns deltagande. Men det är inte bara deltagandet som på olika sätt är begränsat. Det finns även tydliga mönster kopplade till genus när det gäller vem som är tränare och vem som sitter i idrottens styrelser. Exemplet ovan, med strejkerna inom fotbollen, visar på ett tredje frågekomplex, som handlar om ekonomiska möjligheter och villkor inom idrotten. Dessa tre områden kommer att beröras i kapitlet, men för att förstå mönster som har med kvinnors och mäns villkor att göra behöver först ett annat teoretiskt begrepp introduceras: genus.

Kön och genus

De flesta idrotter är och har varit uppdelade efter kön. Det vill säga, de som identifieras som flickor respektive pojkar, kvinnor respektive män förväntas träna och tävla i olika grupper inom samma idrott. Idrotten skiljer sig därigenom från många andra aktiviteter. I arbetslivet är det till och med olagligt att göra en sådan uppdelning – män respektive kvinnor har i dag rätt

att arbeta inom alla yrken. Så har det inte alltid varit. I mitten av 1800-talet öppnades många hantverksyrken för kvinnor i och med införandet av näringsfrihetslagstiftningen och under 1900-talet öppnades fler och fler yrken för kvinnor. Det dröjde fram till 1960 innan de tre första kvinnorna prästvigdes i Svenska kyrkan och det sista fältet som öppnades var militären. Först 1989 fick kvinnor lönearbeta inom försvaret på samma villkor som män (Hedenborg & Wikander 2003).

När könsuppdelningen inom idrotten diskuteras används ofta egenskaper kopplade till biologiskt kön som förklaring. Att män är starkare och snabbare än kvinnor brukar anges som skäl – oavsett om det är dessa egenskaper som ger fördelar i idrotten eller inte. När det gällde kvinnor har en oro för kvinnors kroppar länge varit en del av diskussionen. Så var det även i diskussioner om arbetsmarknaden. I början av 1900-talet kunde det exempelvis heta att män var starkare än kvinnor och att män därför passade bättre för att arbeta i mejerierna, och att visst nattarbete var farligt för kvinnor – trots att kvinnor traditionellt sett var de som arbetade som mejerskor och att en del av det arbete som bedrevs på nätterna var precis lika farligt för män (Hedenborg & Wikander 2003). Inom idrotten kan det heta att kvinnor inte skulle ha en chans i idrotten om de tävlade mot män, vilket verkar leda till slutsatsen att män och kvinnor varken ska träna eller tävla tillsammans. Och att kvinnors kroppar kan ta skada av idrotten. Kvinnors tillträde till maratonlopp är ett intressant exempel på detta. Maraton ansågs innebära extrema påfrestningar som var farliga för kvinnokroppen. Amerikanskan Kathrine Switzer slog hål på myten när hon anmälde sig till Boston Marathon 1967, genom att bara använda sina initialer. Hon sprang loppet trots att arrangörerna med alla medel försökte hindra henne. Först 1972 blev det tillåtet för kvinnor att springa loppet.

För att förstå uppdelningen och föreställningarna om densamma är det viktigt att ta hjälp av forskning som handlar om genus, det vill säga det sociala könet. Genus handlar om våra föreställningar om det manliga och det kvinnliga och hur vi agerar i linje med dessa föreställningar. Forskare som undersöker genusrelationer brukar även använda begrepp som genus-system och genuskontrakt (Hirdman 2003). Genusystemet bärs upp av två principer: en särskiljande och en hierarkisk princip. Den första innebär att det manliga och det kvinnliga hålls åtskilt. Det som är manligt kan inte samtidigt vara kvinnligt. Den andra principen handlar om att det även finns en hierarkisk uppdelning där det manliga ses som norm. Ett enkelt